

НЕКЛАСИЧНІ ПРАКТИКИ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

УДК 821.14:398.22

В.Е. ТУРЕНКО,
аспірант кафедри філософії
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(м. Київ)

ГОМЕР ТА ГЕСІОД: ДО ПИТАННЯ ПРО КОНОТАЦІЇ ЛЮБОВІ В ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ ЕПОСАХ

У статті аналізуються епоси Гомера та Гесіода через призму ідеї любові. Автор в цій науковій праці доводить багатогранність та глибину конотацій любові, що відображені в найперших літературних пам'ятках.

Ключові слова: Гомер, Гесіод, епос, конотації, любов, людина, життя.

«Кожен розумний та добродішесний чоловік
кохає і береже свою дружину»

II. IX 341 – 342^{1,2}

«Тих, хто тебе любить – люби!»

Opera et dies 353³

Актуальність означеної теми дослідження полягає в тому, що ми живемо в добу «переоцінки всіх цінностей», що призводить до створення симулякрів – на зміну вічним цінностям приходять і стають «во главу угла» ерзац-цінності. Цей процес, на жаль, не оминув на ідею любові і не вплинув на неї, а тому слід звернути увагу на попередній досвід людства, в якому можна віднайти істинне її розуміння та значення. Розуміння ж любові в добу античності має велику та прекрасну історію, яка наповнена різними оригінальними концепціями, чудовими метафорами, легендами та міфами. Однак найперші протофілософські інтенції стосовно любові можна зустріти вже на сторінках давньогрецьких епосів, авторами яких були Гомер та Гесіод. Спадщина цих видатних постатей в історії людства і донині є предметом уваги наукових студій.

Наукові студії, присвячені темі античної філософії любові та гомерівській і гесіодівській спадщині, стали для нас теоретико-методологічною базою дослідження. Проте слід зазначити, що навіть серед найбільш сучасних та свіжих наукових дослідження щодо ідеї любові у творах цих давньогрецьких письменників фактично відсутні. Навіть у таких фундамен-

¹Цитування творів Гомера та Гесіода, а також Платона і Аристотеля здійснюється за загальноприйнятою міжнародною пагінацією.

²Цитування українського перекладу «Одісеї» та «Іліади» здійснюється за такими виданнями: Гомер. Одісея / пер. із старогрец. Б. Тена. – К.: Дніпро, 1978. – 414 с.; Гомер. Іліада / пер. із давньогрец. Б. Тен. – К.: Дніпро, 1978. – 431 с.

³Цитування творів Гесіода здійснюється за виданням: Гесіод. Подстрочный перевод поэм с греческого и прим. Г. Властова. – СПб., 1885. – 280 с. Переклад здійснений автором власноруч.

тальних працях, як «Гесіод та його етика» П. Вальтца [1], «Гомер» О.Ф. Лосева [2], «Вступ до "Теогонії" Гесіода» Н. Брауна [3], «Пенелопа, цариця Ітаки» О. Вен [4] та Р. Гордесіані [5], П. Людвіга [6], Ч. Стейтен [7] та А. Сісті [8] не приділено окремої уваги ідеї любові в спадщині давньогрецького письменника. Варто також відзначити статтю французького дослідника Ф. Блезе [9], де він аналізує Ерос як божество виключно у «Теогонії» Гесіода, проте любов як екзистенціал людського існування зовсім не аналізується, а також невеличку наукову розвідку С. Левіна [10], де досліджуються гомосексуальні відносини та почуття між Ахіллом та Патроклем. Слід також сказати про найновіше фундаментальне дослідження, яке присвячене гомерівському еросу, а саме «Нравоперемена Ахілла: Истоки морали в архаїчному обществe (на матеріалі гомеровського епосу)» проф. Р.Г. Апресяна [11], де він аналізує джерела моралі для західного суспільства. Відповідно, можна зробити висновок, що говорить про концепцію любові у Гомера та Гесіода не має жодного сенсу, а тому можливі лише є дослідження конотації.

Метою ж нашого дослідження є висвітлення конотації ідеї любові у спадщині Гомера та Гесіода.

Одразу ж слід сказати, що серед численних інтенцій людської (і олімпійських богів) любові, які зустрічаються на сторінках давньогрецьких епосів, а це і любов до їжі [Il. I 469], до бенкетів [Theog. 917], до міст [Il. IV 51] до війни [Il. IX 63–64] і т.д., ми виокремили найбільш фундаментальні та значущі для цих творів і взагалі для античної традиції. Це змусило через поставлену мету виокремити такі завдання:

- 1) проаналізувати специфіку любові олімпійських богів до людей;
- 2) дослідити особливості погляду на міжстатеву любов;
- 3) з'ясувати конотації батьківської та дитячої любові.

Перед тим, як розглядати безпосередньо поставлені завдання, на наше переконання, слід звернути особливу увагу на досить глибоку думку, що вміщена в «Іліаді»: «Люди несхожі: одні люблять одне, а інші – інше» (αὐτὰρ ἐμοὶ τὰ φίλ' ἔσκε, τὰ που θεὸς ἐν φρεσὶ θῆκεν· ἄλλος γάρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις) [Od. XIV 226–229]. На думку російського дослідника В. Строецького, ця цитата Гомера сама по собі істотно свідчить про те, що вже принаймні в його часи існувало явне розрізнення індивідуальних потреб і безумовно про значну роль індивідуумів у гомерівському розумінні [12, с. 96].

Любов між олімпійськими богами і людьми

Фактично з перших рядків «Іліади» ми зустрічаємо те, що люблять не тільки люди богів, але й боги людей. Так, зокрема можна відзначити такі цитати:

I) «О Ахілле! Велиш мені, Зевсові любий, віщати

Гнів Аполлона-володаря, далекострільного бога» (ἼΩ Ἀχιλεῦ, κέλεαί με, Διὶ φίλε, μὴθήσασθαι μῆνιν Ἀπόλλωνος ἑκατηβελέταο ἀνακτος) [Il. I 74–75];

II) «Сміло, яка б не була, нам волю кажи божественну.

Зевсові любим клянусь Аполлоном, якому, Калхасе...» (Θαρσήσας μάλα εἰπέ θεοπρόπιον ὄ τι οἶσθα σὺ μὰ γὰρ Ἀπόλλωνα Διὶ φίλον, ᾧ τε σὺ, Κάλχαν) [Il. I 85–86];

III) «Сердцем люблячи та и беружучи обох броненосців Афіна» (οὐρανόθεν· πρὸ γὰρ ἦκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη ἄμφω ὁμῶς θυμῷ φιλέουσα τε κηδομένη) [Il. I 195–196];

IV) Син Гармоніда Тектона Ферекл був тоді Меріоном

Вбитий, а мав до майстерності він усілякої вмілі

Руки, – його відзначала й любила Паллада Афіна (Μηριόνης δὲ Φέρεκλον ἐνήρατο, τέκτονος υἱὸν Ἀρμονίδεω, ὃς χερσὶν ἐπίστατο δαίδαλα πάντα τεύχειν· ἕξοχα γὰρ μιν ἐφίλατο Παλλὰς Ἀθήνη) [Il. V 59–61];

V) «О, якби так полюбила й тебе ясноока Афіна,

Як Одиссеєм славетним дбайливо вона піклувалась

В краї троянським, де стільки, ахеї, ми горя зазнали, –

Я-бо не бачив, щоб смертного мужа боги так любили,

Як Одиссеєві явно сприяла Паллада Афіна, –

Зволила б так і тебе любити вона й піклуватись.

То не було б уже в них і згадки про те женихання» (εἰ γὰρ σ' ὡς ἐθέλοι φιλείην γλαυκῶπις Ἀθήνη, ὡς τότε Ὀδυσσεύος περικήδετο κυδαλίμοιο δήμῳ ἐνὶ Τρώων· ὅθι πάσχομεν ἄλγε' Ἀχαιοί

οὐ γάρ πω ἶδον ὦδε θεοὺς ἀναφανδὰ φιλεῦντας, ὡς κείνῳ ἀναφανδὰ παρίστατο Παλλὰς Ἀθήνη
εἴ σ' οὕτως ἐθέλοι φιλέειν κήδοιτό τε θυμῷ, τῷ κέν τις κείνων γε καὶ ἐκλεάθοιτο γάμοιο) [Od.
III, 218–224];

VI) Блаженна людина, якщо Музи

люблять його: як приємний голос з його вуст [Theog. 97–98].

Як ми бачимо, конотації любові між людьми та олімпійськими богами такі – піклування, заступництво, доброзичливість, милість. Відносини між богами та людьми в цих уривках – схожі на відносини батьків та дітей. Вони люблять їх немов, своїх дітей. Проте лише ті, хто їх поважає, цінує та виконує їх волю. Однак все ж, ми тут бачимо, опонування Аристотелю, згідно з яким, неможлива любов між богами та людьми [13, с. 133], а також Платону, згідно з яким, ерос прямує від нижчого до найвищого [Symp.210a–211c], але аж ніяк не навпаки.

«Два вектори» міжстатевого кохання

Найбільш розвиненою ж ідеєю любові у гомерівському та гесіодівському корпусах творів – є, безсумнівно, любов між чоловіком та жінкою, між чоловічим та жіночим началом (якщо брати до уваги «Теогонію» Гесіода). Причому варто відзначити, що давньогрецьке слова «φιλότητι», що найчастіше вживається в текстах обох письменників позначає саме чуттєву любов, сексуальний (тілесний) її аспект. Хоча цілком зрозумілим є те, що воно похідне від філії. Це слово вживається виключно щодо подружньої любові, але лише включає інтимний аспект, проте в давньогрецькому словнику – значення цього слова як любові є лише третє і останнє [14, с. 1734].

З приводу цього відомий російський дослідник Р. Апресян зауважує, що: «Так само, як ерос, філія спонтанна, природна, але, на відміну від еросу, філія – це схильність, народжена внутрішнім спонуканням, душевним розташуванням, почуттям близькості і спільності. На близькість і відкритість почуття філії вказує і родинне слово φίλημα – поцілунок. Це спільність, яка цінна сама по собі і тому вона самодостатня. У Гомера родинне слово вживається для позначення саме чуттєвих стосунків» [15, с. 28]. У текстах «Іліади» та «Одіссея» чітко відображено різницю між подружньою любов'ю, яка вбирає в себе піклування, відповідальність, співчуття, та сексуальною любов'ю, що вбирає в себе стихійність, пристрасність тощо.

Щодо першого аспекту любові між чоловіком та жінкою варто зазначити такі цитати.

A) «Хто переможе, тому ти дружиною любово станеш» (τῷ δέ κε νικήσαντι φίλη κекλήσῃ ἄκοιτις) [Il. III 138].

B) «Де я залишив любу дружину та малого сина» (οἰκῆας ἄλοχόν τε φίλην καὶ νήπιον υἷόν.) [Il. VI 380].

Г) «Усією душею вона полюбила свого чоловіка, як не кохала, жодна з жінок кротких та ніжних» (ἦ δὲ καὶ ὡς κατὰ θυμὸν ἐὼν τίεσκεν ἄκοίτην, ὡς οὐ πῶ τις ἔτισε γυναικῶν θηλυτέρων) [Hes.Sh. 9–10].

Вищезазначені дві цитати з «Іліади» та «Щита Геракла» свідчать про ніжне ставлення до другої половинки. Любов тут має конотацію ніжності. Ніжність є одним з фундаментальних атрибутів любові, адже остання немислима там, де місце жорстокості, неповаги тощо.

Д) «Тож кожен розсудливий чоловік і порядний

Дбає про жінку свою і кохає її так же само,

Як покохав я душею оту, хоч придбав її списом» (ἐπεὶ ὃς τις ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρω τὴν αὐτοῦ φιλέει καὶ κήδεται, ὡς καὶ ἐγὼ τὴν ἐκ θυμοῦ φίλεον δουρικτητὴν περ εὐσοῦσαν) [Il. IX 341–343].

Любов, для люблячих є немовби захисною покрівлею, що оберігає їх, і щоб у їхній будинок не просочилася вологість, щоб нами не оволоділи негативні настрої. Любов як будинок, в якому ми можемо жити, дім, в якому відчуваємо себе захищеними і закритими. І коли нам у ньому затишно, то ми з нашою любов'ю можемо запропонувати притулок і Іншому. Любов запрошує інших у наш будинок, наше життя [16, с. 105–106]. Крім цього, одним з атрибутів любові є хвилювання: «Любити означає переживати за іншого, бути підмогою в його слабкості. Любов означає бути-для-Іншого, а бути-для-Іншого, означає бути добрим. Справжня любов є виявлення добра: вона не потребує від того, кого ми любимо не-

можливого, але йдучи назустріч її слабкості, наділяє її собою, тобто врешті-решт, пробу-джує в неї звернену любов. Люблячи я не чекаю від коханої підкорення, підтвердження влади мого «Я», «видачі» мені таїн її ніжності. Люблячи її по-справжньому, я радію її радості, насолоджуюсь її насолодами, люблю її, звернену до мене любов» [17, с. 366].

Е) Й за Одиссеєм, за мужем коханим, там плакала, доки

Сон їй солодкий на вії звела ясноока Афіна (κλαίεν ἔπειτ' Ὀδυσῆα φίλον πόσιν, ὄφρα οἱ ὕπνον ἦδὺν ἐπὶ βλεφάροισι βάλε γλαυκῶπις Ἀθήνη) [Od. XVI 450–451].

Тут відчувається біль, страждання Пенелопи за предметом її любові – Одиссеєм. Д. де Ружмон, відомий французький амуролог, зауважує, що онтологічність болю страждання в любові пов'язана з феноменом «пристрасть». Від бажання через пристрасть до смерті – такий шлях західного романтизму, основа якого безперечно лежить в античній міфології, філософії та взагалі культурі; ми всі залучені в нього, оскільки залежимо – зрозуміло, несвідомо – від сукупності вдач і звичаїв, символи яких створила куртуазна містика. Пристрасть означає страждання [18, с. 14].

Щодо сліз та переживань, то французький дослідник ідеї любові Р. Барт, підкреслює також, що в любові головне навіть не слова, а саме сльози: «плачучи я хочу когось вразити, вплинути на нього (Дивися, що ти зі мною робиш). Можливо і так, – зазвичай так і є, – що цим способом спонукається іншого відкрито взяти на себе співчуття або нечутливість; але це може бути і я сам: я доводжу себе до сліз, щоби довести собі, що біль мій не ілюзорний; сльози – це знаки, а не висловлювання. Своїми сльозами я розповідаю історію, породжую міф про горе і тим самим з ним змиряюся; я можу з ним жити, оскільки плачучи, заводжу собі емпатичного співрозмовника, що сприймає найбільш «істинне» послання – послання мого тіла, а не мови» [19, с. 155].

Відповідно, суб'єкт любові, як зазначає французький амуролог, переживає почуття гострого співчуття щодо улюбленого об'єкта всякий раз, коли бачить, відчуває або знає, що той нещасний або знаходиться в небезпеці з тієї або іншої причини, зовнішньої по відношенню до самих любовних відносин.

Вищенаведені цитати свідчать про те, що подружнтя любов, для цих давньогрецьких письменників, наповнена такими конотаціями, як ніжність, лагідність, піклування, хвилювання та страждання.

Щодо другого аспекту, то доречними буде згадати такі нижче означені цитати з епо-сів Гомера:

α) «Чи хочеш ти нову жінку, щоб з нею коханням насолоджуватись,

В сіні одному заховавшись. Ні, недостойна справа

Бути керманичем народу, і в різні біди залучати нас, ахейців» (ἦὲ γυναῖκα νέην, ἵνα μίσγεαι ἐν φιλότῃ, ἦν τ' αὐτὸς ἀπονόσφι κατίσχεαι; οὐ μὲν ἔοικεν ἀρχὸν ἔοντα κακῶν ἐπιβασκέμεν υἱᾶς Ἀχαιῶν) [Il. II 231–234];

β) «Ну, а тепер у постелі заживмо розкошів кохання!

Ще бо мій розум ніколи таке не мутило бажання,

Навіть як викрав тебе з Лакедемона я чарівного

На кораблях мореплавних, і ми на Кранаї, скелястім

Острові, вперше коханням і ложем з тобою з'єднались, –

Весь я коханням горю і солодкого повен жадання» (ἀλλ' ἄγε δὴ φιλότῃ τραπέιομεν εὐνηθέντε οὐ γάρ πώ ποτέ μ' ὠδέ γ' ἔρωσ φρένας ἀμφεκάλυψεν, οὐδ' ὅτε σε πρῶτον Λακεδαίμονος ἐξ ἐρατεινῆς ἔπλεον ἀρπάξας ἐν ποντοπόροισι νέεσσι, νήσω δ' ἐν Κραναίῃ ἐμίγην φιλότῃ καὶ εὐνῇ ὡς σεο νῦν ἔραμαι καὶ με γλυκὺς ἱμερὸς αἰρεῖ.) [Il. III 441–445];

γ) «Претова з ним зажадала жона, богосвітла Антея,

Потай в коханні з'єднатись. Але не схилила до того

Повного добрих бажань, розумного Беллерофонта,

Й, зводячи наклеп на нього, вождю вона мовила, Прету:

“Прете, умри чи убий ненависного Беллерофонта!

З ним у коханні з'єднатись хотів він мене приневолить”» (τῷ δὲ γυνὴ Προΐτου ἐπεμήνατο δὲ Ἄντεια κρυπταδίῃ φιλότῃ μιγήμεναι· ἀλλὰ τὸν οὐ τι πείθ' ἀγαθὰ φρονέοντα δαΐφρονα Βελλεροφόντην· ἦ δὲ ψευσαμένη Προΐτον βασιλῆα προσηύδα· τεθναῖς ὦ Προΐτ', ἦ κάκτανε Βελλεροφόντην, ὅς μ' ἔθελεν φιλότῃ μιγήμεναι οὐκ ἔθελούσῃ) [Il. VI 160–165];

δ) «Чи не запалиться він на ложі кохання жагою
До її тіла, вона ж насолодним окриє й живлющим
Сном і повіки його, і розважності повну свідомість» (εἶ πως ἰμείραιτο παραδραθέειν
φιλότητι ἢ χροίῃ, τῷ δ' ὕπνον ἀπήμονά τε λιαρὸν τε χεῦη ἐπὶ βλεφάροισιν ἰδὲ φρεσὶ πευκαλίμησι).
[Il. XIV 163–165];

ε) «Тільки-но глянув, як пристрастю розум йому охопило,
Наче тоді, як уперше зазнав він із нею кохання,
Разом на ложе зійшовши, від любих батьків своїх потай» (ὡς δ' ἴδεν, ὡς μιν ἔρωσ πικινὰς
φρένας ἀμφεκάλυψεν, οἷον ὅτε πρῶτόν περ ἐμισγέσθην φιλότητι εἰς εὐνήν φοιτῶντε, φίλους
λήθοντε τοκῆας) [Il. XIV 293–295];

Окремо варто зупинитись на цьому фрагменті, адже в ньому вперше в західній літературі та культурі говориться фактично про «перше кохання», що неодноразово можна буде зустрічати і подальших текстах, наприклад, у книзі «Апокаліпсис Іоанна Богослова» [Одкр. 2, 4] та «Божественній комедії» Данте [Пекло 3, 6; Рай 6, 11], і що вплинуло на європейське суспільство та свідомість в цілому на подальші тисячоліття.

ζ) «Це я нагадую знов, щоб підступи ти припинила
Та щоб упевнилась, чи допомгло тобі любощів ложе,
Що від богів віддала ти на нього мене спокусила!» (τῶν σ' αὐτίς μνήσω ἴν' ἀπολλήξης
ἀπατάων, ὄφρα ἴδῃ ἦν τοι χραίσμη φιλότης τε καὶ εὐνή, ἦν ἐμίγης ἐλθοῦσα θεῶν ἄπο καὶ μ'
ἀπάτησας.) [Il. XV 31–33];

η) «Прала вона близ бокастого їх корабля, і один з них
Ложем із нею й коханням з'єднався. А легко звести цим
Жінку кволу, хоч би вона й дуже була доброчесна.
Став він у неї розпитувати, хто вона й звідки походить,
І показала на батьківський дім вона високоверхий» (εὐνή καὶ φιλότητι, τὰ τε φρένας
ἠπεροπεύε θεηλυτέρησι γυναιξί, καὶ ἦ κ' εὐεργὸς ἔησιν. εἰρώτα δὴ ἔπειτα, τίς εἴη καὶ πόθεν ἔλθοι
ἦ δὲ μάλ' αὐτίκα πατρὸς ἐπέφραδεν ὑψερεφὲς δῶ) [Od. XV 420–424];

θ) «От Одиссей із дружиною, жаданої втіхи зазнавши,
Стали потому втішатись розмовою поміж собою» (τῷ δ' ἐπεὶ οὖν φιλότητος ἐταρπήτην
ἐρατεινῆς, τερπέσθην μῦθοισι, πρὸς ἀλλήλους ἐνέποντες) [Od. XXIII 300–301];

Що стосується епосів Гесіоду, то найбільш розвиненою цей аспект розвинений в «Теогонії», проте лише між олімпійськими богами та богинями [Наприклад, Теог.125, 132, 177, 206, 306 і т. д.].

У цьому контексті кохання має такі конотації, як насолода, сексуальність, непередбачуваність, радість, стихійність, некерованість, але й також і втіха. На нашу думку, слід звернути особливу увагу саме на стихійність та непередбачуваність цього вектора любові.

Те, що кохання між чоловіком та жінкою частіше за все стихійне та некероване – стало взагалі традицією для розуміння сутності любові в Давній Греції [Див., наприклад: Phaedr. 238c–d, Eth. Eud. II 1225a21] і взагалі вплинуло на подальше герменевтику її природи. Вона є такою тому, що, згідно з уявленнями давніх греків, вона надсилається небом, від олімпійських богів Афродіти та Ерота, а тому людина не здатна керувати любов'ю. Любов – дійсно не «від світу цього», вона над нами. І не дивно, що унікальність природи Еросу полягала в тому, що під владою його було все, згідно з давньогрецькою міфологією – і боги Олімпу, і смертні люди. Тому й таку всемогутність, всеохопність Еросу Платон у «Бенкеті» пояснює легендою про народження його від Поросу та Пенії, а звідси – його маргінальну, амбівалентну природу.

Варто також зазначити, що на думку відомого російського вченого Р. Апресяна, в «Одіссеї» міститься протоформула заповіді любові. Згідно з ним, її можна побачити в словах Каліпсо, яка звертається до Одиссея:

«Що не замислю тобі я ніякого іншого лиха.

Думаю й мовлю я так, як самій би собі я бажала

Радить, коли б і мені яка трапилась в тому потреба.

Маю-бо розум і я справедливий, і в грудях у мене

Дух не залізний, а здатний до жалощів та милосердя» [Od. V 187–191]. [1; 188–189].

Любов – дійсно не є чимось наперед заданим нами. Ми не можемо полюбити із власної волі. Ми можемо лише обрати, але до кінця – предмет любові є таким, що поза нашою волею. У цьому контексті досить мудрим є вислів М. Бубера «Любов не належить ні мені ні тобі, вона між нами, між Я і Ти». Любов завжди «трапляється» в нашому житті, коли ми не чекаємо на неї, проте наше серце та душа готові сприйняти її та нести відповідальність і піклуватися про цей найбільший Дар в житті.

Про випадковість еросу, випадковість виникнення любові (її дискурсу, риторики) дуже влучний образ застосував Р. Барт у «Фрагментах мови закоханого». Любов настільки несподівано виникає, вривається в наше повсякденне існування немов та несподівана бесіда про бенкет в будинку Агафона, яку затіває Аполлор із другом йдучи до Афін [19, с. 156].

Батьківська любов до дітей

a) «Винесла так з бойовища вона (Афродіта – В.Т.) свого любого сина» (ἡ μὲν ἐδὼν φίλον υἱὸν ὑπέξέφερεν πολέμοιο) [Il. V 318];

b) «За нею ішла годівниця

З милим при грудях дитям, ще зовсім малим немовлятком,

Гектора сином коханим, гарненьким, мов зіронька ясна» [Il. VI 404–483].

Як же я можу один залишитись без тебе, мій любий сину? (πῶς ἂν ἔπειτ' ἀπὸ σεῖο φίλον τέκος αὐθι λιποίμην) [Il. IX 437];

c) «От чому, любя дитино моя, я не хочу без тебе

Тут залишатись, коли б і сам бог обіцяв обтесати

Старість із мене й квітучим зробити, яким я раніше був...»

(ὡς ἂν ἔπειτ' ἀπὸ σεῖο φίλον τέκος οὐκ ἐθέλοιμι) [Il. IX 444–446];

d) До можновладця Пелея. Мене він, прийнявши прихильно,

Так полюбив, як батько лиш любить єдиного сина (καὶ σε τοσοῦτον ἔθηκα θεοῖς ἐπιείκελ' Ἀχιλλεῦ, ἐκ θυμοῦ φίλέων, ἐπεὶ οὐκ ἐθέλεσκες ἄμ' ἄλλω) [Il. IX 480–481].

У цьому випадку ми бачимо, що говориться саме про любов між батьками та дітьми, і не важливо батьки – це люди чи олімпійські боги; вони однаково люблять тих, кого вони народили. Любов батьків до дітей наповнена також конотаціями ніжності, піклування, ладності. Проте пізніше Аристотель у «Нікомаховій етиці» буде говорити не про любов між батьками та дітьми, а саме про дружні відносини між ними: «Що стосується дружби родичів, то й вона, очевидно, має багато різновидів, але будь-яка зумовлена батьківською, бо, з одного боку, батьки люблять дітей як частину самих себе, а, з іншого – діти люблять батьків, будучи часткою їх. Знання батьків, що діти від них, глибше, ніж знання народжених, що вони від батьків, і «той-від-кого» міцніше прив'язаний до ним – народженого, ніж народжений до свого творця. Дійсно, те, що виходить з чогось, рідне для того, звідки виходить (наприклад, зуб, волос чи що б то не було – для їх володаря), але для того, що виходить, «те-з-чого» воно виходить нічого не значить або, принаймні, значить менше, (є різниця) і з точки зору часу, а саме: батьки люблять народжене ними відразу ж, а діти батьків – через певний час, коли вони почнуть думати чи відчувати. Звідси ясно й те, чому матері сильніше відчувають дружбу до дітей, ніж батьки [Eth.Nic. 1161 b 16–33]^{4,5}.

Таким чином, зробивши певні дослідження щодо феномену любові в давньогрецьких епосах Гомера та Гесіода, можна зробити такі висновки:

⁴Давньогрецький оригінал цитати: «οἱ γονεῖς μὲν γὰρ στέργουσι τὰ τέκνα ὡς ἑαυτῶν τι ὄντα, τὰ δὲ τέκνα τοὺς γονεῖς ὡς ἄπ' ἐκείνων τι ὄντα. μάλλον δ' ἴσασιν οἱ γονεῖς τὰ ἐξ αὐτῶν ἢ τὰ γεννηθέντα ὅτι ἐκ τούτων, καὶ μάλλον συνωκείωται τὸ ἄφ' οὗ τῷ γεννηθέντι ἢ τὸ γενόμενον τῷ ποιήσαντι: τὸ γὰρ ἐξ αὐτοῦ οἰκεῖον τῷ ἄφ' οὗ, οἷον ὁδοὺς θριξὶ ὅτιοῦν τῷ ἔχοντι: ἐκείνῳ δ' οὐδὲν τὸ ἄφ' οὗ, ἢ ἦττον. καὶ τῷ πλήθει δὲ τοῦ χρόνου: οἱ μὲν γὰρ εὐθύς γενόμενα στέργουσι, τὰ δὲ προελθόντος χρόνου τοὺς γονεῖς, σύνεσιν ἢ αἰσθησιν λαβόντα. ἐκ τούτων δὲ δηλον καὶ δι' ἃ φιλοῦσι μάλλον αἱ μητέρες. γονεῖς μὲν οὖν τέκνα φιλοῦσιν ὡς ἑαυτοῦς (τὰ γὰρ ἐξ αὐτῶν οἷον ἕτεροι αὐτοῖ τῷ κεχωρίσθαι), τέκνα δὲ γονεῖς ὡς ἄπ' ἐκείνων πεφυκότα, ἀδελφοὶ δ' ἀλλήλους τῷ ἐκ τῶν αὐτῶν πεφυκέναι: ἢ γὰρ πρὸς ἐκείνα ταυτότης ἀλλήλους ταυτὸ ποιεῖ: ὁθεν φασι ταυτὸν αἶμα καὶ ρίζαν καὶ τὰ τοιαῦτα. εἰσὶ δὲ ταυτὸ πῶς καὶ ἐν διηρημένοις. μέγα δὲ πρὸς φίλιαν καὶ τὸ σύντροφον καὶ τὸ καθ' ἡλικίαν: ἡλιξ γὰρ ἡλικία»

⁵Цитування «Нікомахової етики» здійснений за виданням: Аристотель. Нікомахова етика / Αριστοτέλους. Νῆικα Νικομαχεῖα. – К.: Аквілон-Плюс, 2002. 480 с. (Білінґва).

- 1) найбільш розвиненими проявами любові в текстах епосів є любов між богами та людьми, між чоловіком і жінкою та батьківська любов;
- 2) любов богів до людей – носить конотації заступництва, піклування, збереження людей від чогось лихого; причому варто зауважити, що як у Гомера так і Гесіода – вона імпліцитно є взаємною;
- 3) міжстатева любов в епосах описується двояко: з одного боку вона як подружня – носить конотації ніжності, лагідності, відповідальності, а з іншого боку, вона як сексуальна – має конотації некерованості, стихійності та задоволення.

Список використаних джерел

1. Waltz P. Hésiode et son poème moral / P. Waltz. Bordeaux [б. в.], 1906. – 214 р.
2. Лосев А.Ф. Гомер / А.Ф. Лосев. – М.: Учпедгиз, 1960. – 350 с.
3. Brown N.O. Introduction to Hesiod: Theogony / N.O. Brown. – New York: Liberal Arts Press, 1953. – 253 p.
4. Wen A. Penelope, queen of Ithaka: A study of female power and worth in the Homeric society. Magister thesis. Department of Archeology and Ancient History / A. Wen. – University of Uppsala, 2009. – 64 p.
5. Гордезиани Р.В. Проблемы гомеровского эпоса / Р.В. Гордезиани. – Тбилиси: Изд-во Тбил. ун-та, 1978. – 394 с.
6. Ludwig P.W. Eros & Polis. Desire and Community in Greek Political Theory / P.W. Ludwig. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – P. xiii + 398.
7. Staten H. Eros in Mourning: Homer to Lacan / H. Staten. – Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1995. – xvi + 231.
8. Sisti A. Penelope's Role in the Odyssey: Ideal Wife and Lover – A Female Odysseus / A. Sisti // Greek-American Review. – 2004. – № 1. – С. 31–33.
9. Blaise F. La figure d'Eros dans la Théogonie d'Hésiode / F. Blaise // Uranie. – 1998. – № 8. – P. 51–62.
10. Levin S. Love and the Hero of the Iliad / S. Levin // Transactions and Proceedings of the American Philological Association. – Vol. 80. – 1949. – P. 37–49.
11. Апресян Р.Г. Нравоперемена Ахилла. Истоки морали в архаическом обществе (на материале гомеровского эпоса) / Р.Г. Апресян. – М.: Альфа, 2013. – 224 с.
12. Строецкий В.М. Формирование представлений о мире человека в классической Греции / В.М. Строецкий // Мнемон. – Вып. 3. – СПб., 2004. – С. 94–106.
13. Жмир В. Возлюби? / В. Жмир // Філософська думка. – 2006. – № 12. – С. 125–145.
14. Дворецкий Х.П. Древнегреческо-русский словарь: В 2 т. – Т. 2 / Х.П. Дворецкий. – М.: Гос. из-во иностранных и национальных словарей, 1958. – 1910 с.
15. Апресян Р.Г. Слова любви: eros, agape, filia / Р.Г. Апресян // Философия и культура. – 2012. – № 8 (56). – С. 27–40.
16. Грюн А. Жити в домі любові / А. Грюн; [пер. з нім. О. Конкевича]. – Львів: Свічадо, 2005. – 120 с.
17. Малахов В.А. Погляд на любов / В.А. Малахов // Етика спілкування: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2006. – С. 362–369.
18. Ружмон Д. де. Любов і західна культура / Дені де Ружмон; пер. з франц. Ярина Тарасюк. – Львів: Літопис, 2000. – 304 с.
19. Барт Р. Фрагменти мови закоханого / Р. Барт. – Львів: Культурологічний журнал «І», 2006. – 320 с.

В статье анализируются эпосы Гомера и Гесиода через призму идеи любви. Автор в данной научной работе доказывает многогранность и глубину коннотаций любви, которые отражены в первых литературных памятниках античности.

Ключевые слова: Гомер, Гесиод, эпос, коннотации, любовь, человек, жизнь.

This paper analyzes the epics of Homer and Hesiod through the prism of the idea of love. Author of this research work demonstrates the diversity and depth of the connotations of love, which are reflected in the earliest literary monuments.

Key words: Homer, Hesiod, epic connotations, love, people, life.

Одержано 21.04.2014.